

Taiteilijan tulojen puurot muuttuvassa työelämässä: tapahtumat työllistävät

Maria Huhmarniemi | Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Taiteilijoiden ansaintakeinot ovat monipuolistuneet. Tapahtumat voivat olla yksi taho, joka hankkii taiteilijoilta palveluja, kuten esityksiä. Tapahtumat voivat työllistää taiteilijoita tai maksaa kuvataiteen esittämisestä näyttelykorvauksia. Tapahtumissa taiteilijat voivat toteuttaa ydintyötään: kutsumusammattiaan taiteilijoina. Monitulotaiteilijuus haastaa kuitenkin työmarkkinajärjestelmää, jossa ihmiset ovat perinteisesti yhden kategorian edustajia, esimerkiksi yrittäjiä, työntekijöitä tai apurahataiteilijoita.

Arcta Fast -koulutusmallihankkeessa on tarkasteltu taiteilijan toimintatapaa ja työtä tapahtumissa. Hankkeen taustalla on ollut huomio siitä, miten tapahtumien työllistävät vaikutukset valuvat tapahtumapaikkakuntien ulkopuolelle. Monissa tapahtumatuotannoissa esimerkiksi esiintyjät ja valo- ja äänitekniikka hankitaan siten, että paikalliset toimijat eivät saa palvelujaan myydyksi mukaan. Arcta Fast -koulutusmallin hanke edisti taiteilijoiden työllistymistä tapahtumiin ja pilotoi sellaista koulutusta, jossa Lapin alueen oppilaitosten opiskelijoille syntyi kokemuksia toimimisesta tapahtumaorganisaatioissa ja -ympäristöissä.

Taiteilijoiden monituloisuus

Suomessa erityisesti kuvataiteilijoiden pientuloisuus ja tukirakenteiden heikkous on tyypillistä (Hirvi-Ijäs & Sokka, 2019). Musiikin ja esittävän taiteen alueella on enemmän taiteilijoita työllistäviä rakenteita, sillä muusikko voi työllistyä esimerkiksi kaupungin orkesterin soittajaksi ja näyttelijä kaupungin teatteriin. Kuvataiteilijan ansainta voi koostua teosmyynistä, niin sanotusta taidelainauksesta, tilaustöistä, prosenttitaidehankkeista ja muusta julkisesta taiteesta, apurahoista ja työsuhteisesta työstä taiteilijana, muulla alalla tai lähialalla, kuten taideopettajana.

Näiden perinteisten ansaintakeinojen rinnalle on syntynyt niin sanottuja taiteilijan uusia ansaintakeinoja, kuten taiteilijan työ sosiaali- ja terveyssektorilla. Taiteilija voi myydä esimerkiksi taidetyöpajoja hoitolaitoksiin, työllistyä palveluja myyvään organisaatioon, kuten taiteilijaseuraan, tai työllistyä maakuntien, kuntien tai sosiaali- ja terveysalan

organisaatioiden työntekijäksi. Sosiaali- ja terveysalalle työllistyminen koskee kaikkia taiteen aloja, niin muusikoita, kuvataiteilijoita, tanssijoita kuin sirkustaiteilijoita. Myös Arcta Fast -koulutusmallin hankkeessa tarkasteltiin taiteilijoiden työtä ilman taidealojen kategorioita, joita sekä nykytaide että uudet ansaintakeinot liudentavat.

Tyypillisesti taiteilijoiden ansaintakeinot koostuvat monista puroista ja vaihtelevat kausittain. Ne sisältävät esimerkiksi koko- tai osa-aikatöitä, kausittaisia työsuhteita, ylläpidon tarjoavia residenssejä ja sosiaaliturvan varassa elämistä. Taiteilijoiden ansaintakeinojen kiinnittyminen tapahtumiin on osa laajempaa taiteilijan ammatin moninaistumista, jota on kuvattu myös monitulotaiteilija-käsitteellä (Kuusimäki, 2022). Karttunen (2017) on tutkinut tätä taiteen työn moninaistumista todeten, että taiteilijat hyväksyvät työhönsä taiteen ulkopuolelta tulevia tavoitteita, kuten toimeksiantajien toiveita, tarpeita ja reunaehtoja. Taiteilijat toimivat taiteen soveltavan käytön ja niin sanotun taidetaiteen välisesti. Vastaava tilanne on todettu ympäristötaiteen ja soveltavan luontokuvauksen käytännöissä, joissa taiteilijan työ sijoittuu taiteen ja julkisten palvelujen tai liiketoiminnan lävistäville kentille siten, että soveltavaan taiteeseen sisältyy sekä taiteellisia tavoitteita että taiteen ulkopuolisia tarkoituksia (Jokela & Huhmarniemi, 2018, 2020).

Arcta Fast -koulutusmallihankkeessa nämä taiteen ulkopuoliset tavoitteet määrittyivät tapahtumatuotantojen puitteisiin, joita olivat esimerkiksi kotiseututyö, tulevaisuuden kulttuuriperintö, arktinen tutkimus, luovan- ja kulttuurimatkailun palvelut, urheilutapahtumien vetovoima ja ilmastoviestintä. Kun Levillä toteutui osittain samanaikaisesti Aurora-tulevaisuustapahtuma, jonka aiheena oli ilmastonmuutos, sekä World Cup Levi -urheilutapahtuma, liittyi taide niin il-

Edellisellä sivulla: Tanja Koistisen *Kolme sammaleen kotia*, 2022 lähikuvassa. Kuva: Inka Holck, 2022.

Kuva 1. Auroran pääpuhujana, Viron entinen presidentti Kersti Kaljulaid, tutustumassa ulkolavaan. Kuva: Inka Holck, 2022.

mastoaktivismiin, ilmastoviestintään kuin esteettisiin talviympäristöihin jään, lumen, valon ja liikkuvan kuvan keinoin (kuva 1). Taiteilijoiden intentiot ja tapahtumaorganisaatioiden tarpeet kietoutuivat toisiinsa, ja syntyi malli taiteilijan työstä lappilaisessa talvikauden tapahtumassa.

Karttunen (2017) on tarkastellut taiteilijoiden työtä muun muassa yhteisötaiteilijoina, ja todennut, että taiteilijan työn kutsumus koskee myös yhteisötaidetta, sillä työtä tehdään toisinaan ilman palkkioita. Karttunen luonnehtii yhteisötaiteilijan toimintatapaa taloudellisia riskejä hajauttavaksi moniammatillisuudeksi, sekatyöläisyydeksi ja laajentuvaksi taiteilijuudeksi, jossa yhteisötaiteilijat työskentelevät erilaisissa monialaisissa tiimeissä, esimerkiksi kaupunkiak-

tivismihankkeissa. Vastaavaa monialaisiin tiimeihin sijoittumista on kuvattu julkisen taiteen ja ympäristötaiteen alalla integroituna taiteena. Näissä tiimeissä taiteilija voi olla muotojen, materiaalien ja tilasuunnittelun asiantuntija (Huhmarniemi & Jokela, 2018).

Arcta Fast -koulutusmallihankkeessa taiteilijan työ ei kuitenkaan kohdistunut ensisijaisesti taiteilijan osaamiseen integroimiseen tapahtuma-alueiden ja konseptien suunnitteluun, vaan teosten tuomaan lisäarvoon tapahtumissa. Hankkeessa taiteilijan työ määrittyi lähelle sellaista työnkuvaa, jonka taiteilijat perinteisesti kokevat työnsä ytimeksi, eli teosten tekemiseksi ja esittämiseksi yleisölle. Tapahtumiin tuotettiin installaatioita, jää- ja lumiveistoksia, videoteoksia ja yhteisötaidetta – produktioita ja proses-

”2020-luvulle tultaessa on vakiintunut käytäntö taiteilijan työn palkkiollisuuteen; taiteilijoita ei pyydetä osallistumaan ilman korvausta. Samalla muodostuu erilaisia käytäntöjä työn tilaamiseen tai työsuhteen muodostamiseen.”

seja, joihin iso osa taiteilijoista kokee niin sanottua kutsumusta ja joissa taiteilijoilla oli mahdollisuuksia esiintyä omalla nimellään teosten tekijöinä (kuva 2).

Taiteilijan työ tapahtumissa

Tapahtumissa on siis tilausta taiteilijan työlle: tarvitaan esiintyvä taiteilija iltajuhlaan, musiikkiesitys tilaisuuden avaamiseen, näyttely tapahtuman teemaan liittyen, työpaja osallistumisen foorumiksi ja niin edelleen. 2020-luvulle tultaessa on vakiintunut käytäntö siitä, että taiteilijan työ on palkkiollista: taiteilijoita ei pyydetä osallistumaan ilman korvausta, kuten aiemmin on voinut tapahtua. Samalla muodostuu erilaisia käytäntöjä työn tilaamiseen tai työsuhteen muodostamiseen.

Kun orkesterit tai teatterit yleensä laskevat esityksistä, on työsuhteinen työtavallisempaa kuvataiteilijoiden kohdalla. On myös mahdollista, että näyttelykorvausten maksaminen, joka on käytäntö taidemuseoissa, siirtyy taideinstituutioita muille aloille. Näyttelykorvaus, joka voi olla näyttelykohtaisesti esimerkiksi 1000–6000 euroa, vertautuu tekijänoikeuspalkkioon, eli korvaukseen teosten esittämisestä. Näyttelykorvauksista ei makseta työnantajakuluja eivätkä ne kartuta taiteilijoiden eläkettä, mutta ne monipuolistavat edelleen tulojen puroja. Myös taiteen välittäjäkenttä

voi monipuolistua. Tuottaja voi olla se ammattilainen, joka myy esittävän taiteen produktioita ja jatkossa ehkä myös kuvataiteilijan työtä.

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus, Cupore, julkaisee vuosittain taiteen ja kulttuurin barometrin, jossa tarkastellaan taide- ja kulttuurikentän tilannetta ja muutoksia Suomessa. Vuoden 2020 barometrissä on tarkasteltu Suomen kuntia taiteen edistämässä ja ammattitaiteilijoiden tukemisessa ja todettu, että taiteellisen työn tukeminen keskittyy kaupunkimaisiin kuntiin (Ruusuvirta ym., 2021). Vastaavasti myös luovien alojen yritykset keskittyvät kaupunkeihin. Siten Lapissa, jossa suurin osa alueesta on harvaan asuttua aluetta, on vähän tukirakenteita ja työllistäviä luovien alojen yrityksiä, kuten myös Tennbergin (2020) ja Petrovin (2014) tutkimukset ovat osoittaneet.

Arcta Fast -koulutusmallihankkeessa tapahtumatuotannot on tunnustettu sellaisiksi organisaatioiksi, jotka voivat mahdollistaa taiteilijoiden ansaintaa harvaan asutuilla alueilla. Aiemmissa hankkeissa on tarkasteltu taiteilijoiden työllistymistä matkailuelinkeinossa ja esimerkiksi hotellien roolia taiteen edistämässä. Hotellit voivat vastaanottaa taiteilijoita residensseihin, tuottaa tapahtumia tai järjestää hiljaisina aikoina symposiumeja, joissa taiteilijat majoittuvat hotelliin ja työskentelevät sen ympäristössä (Huhmarniemi, 2018). Matkailusektori, tapahtumatuotannot ja taideala liittyvät si-

”Perustulo toisi turvaa taiteilijoille ja voisi mahdollistaa vahvemman taiteen välittäjäkentän syntymisen. Taiteilijan, tapahtuma-alan, kuntien, maakuntien ja matkailuyritysten yhteistyöhön tarvitaan taiteen asiantuntijoita synnyttämään ja koordinoimaan yhteistyötä.”

ten myös toisiinsa. Jotta taidetta voitaisiin entistä paremmin hyödyntää, tarvitaan kentälle myös välittäjäosaamista, joka tuo taiteilijoita sekä matkailu- ja tapahtuma-alan toimijoita yhteen.

Arcta Fast -koulutusmallihankkeessa taidetta esitettiin osana eri alojen tapahtumia, kuten kotiseutujuhlia ja urheilutapahtumia. Jotta yhteistyö olisi sujuvaa, tapahtuma-alan organisaatioissa tulisi olla taidealan osaajia. Esimerkiksi taidekonsultit voisivat tarjota palveluja taiteen asiantuntija- tai tuottantotyöhön. Lisäksi voidaan tunnistaa tapahtumia, jotka nousevat taidemaailmasta mutta kasvavat elinkeinoelämän tai aluepolitiikan foorumeiksi. Esimerkiksi Barents Spektakel Kirkkoniemessä, Norjassa, on tapahtuma, jonka tekijöitä ovat taiteen kuraattorit ja tuottajat ja joka onnistuu sitouttamaan erilaisia tapahtuman rahoittajia ja eri alojen osallistujia ministereistä yritysjohtajiin.

Vastaava intentio voidaan tunnistaa

Arctic Design Week -tapahtumakonseptista Rovaniemeltä, jossa muotoilualan tapahtuma pyrkii edistämään luovia aloja, vihreää siirtymää ja elinkeinoelämän elinvoimaisuutta. Näissä tapahtumissa nähdään synergiaetua taiteen, muotoilun ja muiden alojen kohtaamisesta. Upea esitys tai puhutteleva taide-teos voi nostaa tapahtuman arjen yläpuolelle ja tuottaa suotuisan ilmapiirin liike-elämän tai politiikan neuvotteluille. Toisaalta myös taiteilijoiden itsensä läsnäolo monialaisessa tapahtumassa voi toimia ilmapiirin kannalta suotuisasti.

Perustulo helpottaisi taiteilijan asemaa

Taiteilijan ansaintakeinojen moninaistuminen on yhtäältä mahdollisuus tilanteessa, jossa työllistäviä organisaatiota on vähän, teosmyynti ei elätä ja apurahoista on kova

Kuva 2. Ritva Jääskeläisen *Isoisän taskukello*, 2019 (vas.) ja *Perintö*, 2020 (oik.). Kuva Inka Holck, 2022.

"Upea esitys tai puhutteleva taideteos voi nostaa tapahtuman arjen yläpuolelle ja tuottaa suotuisan ilmapiirin liike-elämän tai politiikan neuvotteluille."

kilpailu. Samalla taiteilijat kokevat edelleen runsaasti huolta ja kuormitusta epävarmasta toimeentulostaan: tulon koostuminen useista lähteistä on aikaa vievää ja aiheuttaa ongelmia sosiaaliturvaan liittyvissä kysymyksissä (Ruusuvirta ym., 2022). Vaikka kevytyrittäjäyys voi sopia joillekin, on yrittäjänä toimimisen, työsuhteisen työn ja apurahakausien yhteensovittamisessa useimilla haasteita. Esimerkiksi apurahat ovat tulon muotona jäykkiä: taiteilija voi joutua apurahakauden takia katkaisemaan säännöllisiä sivutulojaan erilaisista työsuhteista. Muuttuvat työnkuvat ja työmarkkina-asetat pudottavat taiteilijat kategorioiden väliin, kuten Ansio ja kollegat (2018) kuvailevat.

Cuporen barometrin mukaan säännöllinen ja turvattu toimeentulo on taiteilijoiden laajasti jakama tulevaisuuden toive, ja perustulomallia kannattaa kaksi kolmesta taiteilijasta (Ruusuvirta ym., 2022). Taiteilijat kohdistavatkin odotuksia taidealan järjestöihin perustulojärjestelmän edistämiseksi Suomessa. Kun taiteilijat kokevat esimerkiksi yhteisö- ja ympäristötaiteen tai tilaustyöt tapahtumissa kutsumukseksi, ei perustulo vaaranna taiteilijan työn jatkuvuutta yhteiskunnan eri sektoreilla.

Perustulo toisi turvaa taiteilijoille ja mahdollistaisi myös vahvemman taiteen

välittäjäkentän syntymisen. Taiteilijan, tapahtuma-alan, kuntien, maakuntien ja matkailuyritysten yhteistyöhön tarvitaan taiteen asiantuntijoita synnyttämään ja koordinoimaan yhteistyötä. Työn ja tulonlähteiden moninaistuminen ja ammattilaisen hybridi-identiteetti ovat yleistyviä suuntauksia useilla eri aloilla (Piispa ym., 2015), ja siten perustulomallin kehittämiseen ja kokeiluun on kasvava tarve.

Taiteilijoiden ansaintalogiikoiden kanalta Arta Fast -koulutusmallihanke osoitti, että tapahtumissa taiteilijat voivat toteuttaa ydintyötään - kutsumusammattiaan taiteilijoina – teosten tekijöinä ja yhteisöllisten taideprosessien toteuttajina.

Maria Huhmarniemi on apulaisprofessori Lapin yliopiston taiteiden tiekunnassa. Hän kehittää kuvataidekasvatuksen ja soveltavan kuvataiteen opetusta ja sen yhteiskunnallista sidosta. Huhmarniemi edistää taidetta, kulttuuria ja luovaa taloutta, yrittäjyyttä, vihreää siirtymää ja ekososiaalista sivistystä.

Lähdeluettelo

- Ansio, H., Houni, P. & Piispa, M. (2018). "Ei ole keksitty sitä ammattinimikettä, mikä olisin" Sosiaalisesti sitoutuneen taiteen tekijät ja hybridinen työ. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(1), 5–17. <http://www.julkari.fi/handle/10024/136024>
- Hirvi-Ijäs, M. & Sokka, S. (2019.) Suomen taide- ja taiteilijapolitiikka 2019. *Cupore tietovihko* 2. Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/suomen-taide-ja-taiteilijapolitiikka-2019>
- Huhmarniemi, M. (2018). Mikä ihmeen taidehotelli? Hotellyrittäjän ja taiteilijoiden yhteistyötä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, C. Haataja & T. Issakainen (toim.), *Ympäristötaidetta Lapin matkailuun* (s. 75–87). Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63484>
- Huhmarniemi, M. & Jokela, T. (2018) Ympäristötaide taiteilijan soveltavana ja integroituna osaamisena. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, C. Haataja & T. Issakainen (toim.), *Ympäristötaidetta Lapin matkailuun* (s. 107–121). Lapin yliopisto.
- Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2018). Ympäristötaidetta matkailun lisäarvoksi ja matkailuala taiteilijan työksi. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, C. Haataja & T. Issakainen (toim.), *Ympäristötaidetta Lapin matkailuun* (s. 9–22). Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201811051395>
- Jokela, T. & Huhmarniemi, M. (2020). Taiteilijan työ muuttuu: taideyliopistopedagogiikka vastaa muutokseen ja ohjaa sitä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & J. Paasovaara (toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 21–37). Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020050424766>
- Karttunen, S. (2017). Laajentuva taiteilijuus: yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa. *TaHiTi Taidehistoria tieteenä*, 7(1). <https://tahiti.journal.fi/article/view/85656/44606>
- Kuusimäki, T. (2022). *Yli vaaran vuosien: kuvataiteilijan uuden työn koulutusmalli*. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022041429255>
- Petrov, A. (2014). Creative Arctic: Towards measuring Arctic's creative capital. Teoksessa L. Heininen, H. Exner-Pirot & J. Plouffe (toim.), *Arctic yearbook 2014: human capital in the North* (s. 149–166). Northern Research Forum.
- Piispa, M., Ansio, H., Houni, P. & Käpykangas, S. (2015). Osa-aikainen taiteilija? Vahvojen kategorioiden välissä rakentuva hybridi-identiteetti. *Työelämän tutkimus*, 13(2), 151–157. <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/87073>
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Kurlin Niiniaho A. (2021). Taiteen ja kulttuurin barometri 2020. *Taiteilijat ja taiteen tekeminen kunnissa*. Cupore ja Taiteen edistämiskeskus. <https://www.cupore.fi/fi/tietoa/uutiset/taiteen-ja-kulttuurin-barometri-2020-taiteen-tekeminen-kunnissa>
- Ruusuvirta, M., Lahtinen, E., Rensujeff, K. & Kurlin Niiniaho, A. (2022). *Taiteen ja kulttuurin barometri 2021. Tulevaisuuden taiteentekijät*. Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/tulevaisuuden-taiteentekijaet>
- Tennberg, M. (2020). Arctic expertise and its social dimensions in Lapland. Teoksessa M. Tennberg, H. Lempiäinen, S. Pirnes (toim.), *Resources, social and cultural sustainabilities in the Arctic* (s. 117–130). Routledge.